

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen

verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Meerkkerk; Ds. H.C. van der Ent, Dordrecht-Centrum; Ds. H. van Leeuwen, Driebergen; Ds. L.W. van der Meij, Zaamslag; Ds. D. Slagboom, Katwijk aan Zee; Ds. M.C. Tanis, Sliedrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Zeist; Ds. P. van Zonneveld, Driebergen; A. Beukers, Alphen a.d. Rijn en Joh. van der Lee, Alphen a.d. Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13,
4231 BP Meerkkerk. Telef. 01837-1357

ADMINISTRATIE

A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a/d Rijn, tel. 01720 - 74202, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen a/d Rijn

Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,25 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

Openingswoord op de middag-bijeenkomst van "Bewaar het Pand" te Kampen, d.d. 24 augustus 1985

Tekst Jeremia 6 : 14:

En zij genezen de breuk der dochter Mijns volks op het lichtste, zeggende: Vrede, vrede; doch daar is geen vrede.

In ons teksthoofdstuk gaat het over het optreden van de profeet Jeremia na de reformatie van de godvrezende koning Josia. Deze jonge koning was door Gods genade begonnen het volk terug te roepen tot de ware dienst des Heeren. De altaren en bossen waar de afgodendienst plaats vond waren afgebroken. Helaas, de reformatie onder koning Josia had niet het resultaat gehad wat ook de profeet Jeremia zo vurig had gehoopt. Ondanks alle uitwendige veranderingen was het hart van het volk onvernieuwd gebleven. Het buitenste van de drinkbeker was wel gereinigd, maar van binnen . . .

En de priesters en profeten, de verantwoordelijke leiders, de kerk van die dagen, maakte zich schuldig aan een zeer ernstige zaak. Waaraan zij zich schuldig maakten wordt vertolkt door onze aangrijpende tekstwoorden, Jeremia 6 : 14: En zij genezen de breuk der dochter Mijns volks op het lichtste, zeggende vrede, vrede; doch daar is geen vrede. Welnu met de hulp des Heeren wil ik uw aandacht een ogenblik bepalen bij: **De breuk van de dochter des volks op het lichtst genezen.**

Wij letten op een tweetal gedachten:

- Een zeer ernstige aanklacht;
- Een goddelijke opdracht.

Een zeer ernstige aanklacht

De profeet Jeremia moet in de Naam des Heeren deze zeer scherpe en ernstige aanklacht richten tegen de kerk van zijn dagen. Ja, u hebt het goed gehoord, tegen de kerk van zijn dagen. Gods aanklacht is niet gericht tegen de wereld in ons tekstvers, maar tegen de kerk. Het was in het volksleven van Juda zeer droevig gesteld, maar eveneens in de kerk was het droevig gesteld.

Wij lezen immers in het dertiende vers: Want van hun kleinste aan tot hun grootste toe pleegt een ieder van hen gierigheid, en van de profeet aan tot de priester toe bedrijft een ieder van hen valsheid. De geestelijke leidlieden spraken naar de mond van Juda. Zij waren belust op populariteit en geldbejag, en weigerden de vreselijke breuk die er lag tussen God en Juda op de juiste wijze te genezen. Ja, genezen deden zij die breuk wel, maar op een wijze, die voor God onmogelijk kon bestaan. Zij weigerden het mes te zetten in die ongeneeslijke, dodelijke zondekwaal, in dat gezwel van het geestelijke, godsdienstige en zedelijke leven van het volk. Zij streken een goedkoop zalfje over de wond en zeiden maak je maar niet zo bezorgd, alles komt goed.

Zij beloofden heil en welvaart zonder bekering. Zij pasten in hun pastorale arbeid een oppervlakkige behandeling toe. Zij bedrogen het volk. Zij legden een vals fundament onder het volksleven, onder het kerkelelijk leven. De dienaren van het Woord, de ambtsdragers in de kerk, als ik het zo eens zeggen mag, die verantwoordelijk waren voor het heil van het volk, maakten zich schuldig aan het bloed van het volk, dat God

van hun hand zou eisen. Een ernstige aanklacht: En zij genezen de breuk van de dochter Mijns volks op het lichtste, zeggende, Vrede, vrede; doch daar is geen vrede. In de prediking, in het onderwijs de breuk tussen God en de mens door de zonde op het lichtst genezen. En tevens het heil wat God uit enkel genade schenkt aan arme verloren zondaren oppervlakkig de mensen aangepaat.

Dat was het beeld van de kerk uit die dagen. Dat is het beeld van de kerk uit onze dagen. Dienaren des Woords, ambtsdragers en ook de mensen onder elkaar bezig om de breuk tussen God en de zondaar op het lichtst te genezen. Wij moeten wel beven bij de gedachte, dat deze zeer ernstige aanklacht ons moet gelden. De breuk, die er is gekomen tussen God en de mens door de zondeval in Adam te pleisteren met loze kalk. Door de toegerekende erfschuld en de erfsmet is de vreselijke ongeneeslijke zondekwaal in ons leven gekomen, waaraan wij allen eeuwig moeten sterven tenzij . . .

Tenzij, de breuk wordt genezen, maar niet op het lichtst. Wij zongen: Wij hebben God op het hoogst misdaan, wij zijn van het heilspoor afgegaan. Wij liggen daardoor met de gehele wereld verdoemelijk voor God. Wij zijn diep verloren schuldige zondaren. Wij zijn zonder onderscheid vijandige zondaren, die in oorlog zijn met God. Wij zijn God kwijt door onze zonde. Daar ligt een onoverbrugbare kloof van 's-mensen zijde tussen God en de mens. Bent u daar reeds aan ontdekt? Bent u reeds een verloren zondaar voor God geworden? Leerde gij u reeds kennen als een schuldig en strafwaardig mens? Ging het leven in uw hart, dat God aan Zijn recht moet komen in uw leven? Was het niet alleen Adam die zondigde, maar u in Adam? Erkende u reeds in uw leven, dat u naar het heilig en onkreukbaar recht van God voor eeuwig veroordeeld moest worden? En is nochtans genade, recht genade geworden, dat in die erkenning, gewerkt door de onmisbare bediening des Heiligen Geestes, God u vrijspak alleen om de verdiensten van Christus? Dan leerde u die breuk, die u door eigen schuld veroorzaakt hebt, bitter bewenen met tranen van een oprecht berouw en boetvaardigheid. Dan leerde u ook dat niet een traan, die breuk kon opheffen, neen toen is het geworden in uw leven: Geef mij Jezus of ik sterf, want buiten Jezus is geen leven, maar een eeuwig zielsverderf.

Deze dierbare Jezus moest u ontdekt worden, deze noodzakelijke Borg en Middelaar moest u vanuit het Woord door God Zelf geopenbaard worden. Want niemand was zo verborgen voor u, dan Hij in Wien God heil en zaligheid heeft beschikt voor een arm en verloren volk, dat de breuk tussen God en de ziel beleeft. Een volk dat door de ontdekkende genade van de Heilige Geest de onmogelijkheid van zalig worden aan hun zijde ging inleven, maar ook door de verlichtende genade van Woord en Geest de zaligheid in Jezus Christus leerde kennen.

De breuk op het lichtst genezen, neen daarvan wilden zij niet weten. Zij laten zich niet pleisteren met loze kalk. Zij konden het niet doen met een prediking: Je moet geloven en het ervoor houden dat Jezus voor je gestorven is. Wij hebben alles in Christus, je moet het alleen aannemen. Wij hebben de beloften, dus geen nood. Je behoeft je echt niet zo benauwd te maken. Wij zijn verzoend. Er

hoeft echt met de mens niets te gebeuren, alles is gebeurd. Neen, wij hoeven niet van dood levend gemaakt te worden en in een weg van afsnijding als een goddeloze gerechtvaardigd te worden om niet. Met grote sprongen in prediking en pastoraat over de ellende van de mens heenspringen. En wij zijn er ook niet met de prediking van een rijke Christus voor een arme zondaar.

Wij zullen ook hebben te verkondigen in welke weg, die twee bijeenkomen. Hoe de geloofsvereniging tot stand komt tussen Christus en Zijn volk en hoe het geloof daarin en daaruit haar oefeningen kent. Gebeurt dit niet dan kweken wij een geestelijk geslacht, dat leeft uit ingebeelde bezittingen die straks menen in te gaan en tot hun eeuwige schrik niet zullen kunnen ingaan. Wij moeten met God verzoend worden in de beleving van recht en genade, dood en leven, vloek en zegen, schuld en vrij spraak. En daarom vanuit deze woorden volgt een **goddelijke opdracht**. De kerk en haar dienaren, de kerk en haar ambtsdragers, de kerk in haar onderlinge gesprekken heeft de opdracht om de breuk te genezen, maar niet op het lichtst. In haar prediking, al zouden wij met Jeremia daarin helemaal alleen komen te staan, is de kerk geroepen de doodstaat van de mens in het licht van Gods recht te verkondigen. Dat is altijd het eerste. Daarin blijven wij in de lijn ook van het synodaal getuigenis van 1953. In onze diepe val zo heeft wijlen prof. G. Wisse altijd ons voorgelouden, zijn wij niet van Christus als zodanig maar van de levende Drieëenige God afgefallen. Gods opeisend en strafeisend recht moet benadrukt. Als een goddeloze word ik gerechtvaardigd. Maar wij kennen onze goddeloosheid niet. Hoe verloren, hoe ellendig ik ben moet de Heere mij Zelf zeggen, en ik blijf erbij dat één van de eerste daden van het zalmakend geloof is te aanvaarden wat God van mij in Zijn Woord verklaart. Zo alleen ontstaat er door Woord en Geest een rechte kennis van zonde en schuld, maar ook een aanvaarden van het oordeel Gods, van het strafvonnis wat over mijn leven gaat. En in die weg komt er nu plaats voor de vrij spraak van die schuld en dat strafvonnis alleen om de verdienste van Christus. Dat is reformatorisch en dat is christelijk gereformeerd.

Al het andere is **neo** christelijk geref. en van een onbijbelse en onschriftuurlijke bodem. Daarom is het de goddelijke opdracht van de kerk om in prediking en pastoraat Christus te prediken in de sfeer van Gods recht. Zo alleen is er zegen te verwachten. Zelfs zegen voor de allergrootste der zondaren. Dat zien wij bij de moordenaar aan het kruis. Dat zien wij bij David in psalm 32. Het recht van God heeft voldoening gevonden in de dood van Christus. Met de prijs van Zijn leven en bloed heeft Hij de schuld betaald en de zonde verzoend, en de straf op de zonde gedragen. De straf, die ons de vrede aanbrengt was op Hem en door Zijn striemen is ons genezing geworden. Als een wijze bouwer zal de kerk en haar dienaren, en haar ambtsdragers het enige vaste onwankelbare fundament van Jezus bloed en wonden voor al onze zonden hebben te leggen. Want Zijn bloed en Zijn gerechtigheeden, die zijn de losprijs anders geen, daarmee kan ik voor Gods troon bestaan als hemel en aarde ook zullen vergaan. Waak dan o Kerk, waak dan o dienaren des Woords, o ambtsdragers opdat de zeer ernstige aanklacht ons niet gelden zal: En zij

genezen de breuk van de dochter des volks op het lichtste, zeggende vrede, vrede; doch daar is geen vrede. Zij de goddelijke opdracht ons ingescherpt: God gaat niet over de breuk heen werken en elke door God begenadigde zondaar ook niet. In een rechte weg met God verzoend door de dood van Christus en het leven te ontvangen door Zijn opstanding. Amen.

Van de administratie

We mogen weer met dankbaarheid terugzien op de gehouden ontmoetingsdag, niet alleen wat betreft de opkomst van jongeren en ouderen en de opbrengst van de kollekten, maar bovenal wat betreft het Woord dat de Heere ons weer heeft doen horen.

De opbrengst van de kollekten, inclusief de koffiegelden en de ontvangen giften bedroeg f 9884.10 en 10 Amerikaanse \$.

We konden 15 nieuwe abonnees noteren, waarvan er 6 opgegeven werden door een kerkeraad als geschenkabonnement. Via bank en giro ontvingen we aan giften f 75,- waarvan f 50,- via ds. Vlietstra. Voor dit alles weer heel hartelijk dank.

Ontmoetingsdag te Kampen op 24 augustus 1985

1

We vinden in dit nummer verschillende artikelen, die geschreven zijn door sprekers op onze ontmoetingsdag te Kampen. Daarin hebben ze zelf weergegeven wat ze hebben gezegd. Het is beter dat sprekers zelf een verslag maken dan dat iemand anders het doet. Dat blijkt ook wel eens wanneer een verslag van een bijeenkomst in een dagblad wordt opgenomen. De sprekers vinden zich niet altijd in het verslag terug. Dat is te begrijpen, omdat een spreker zelf beter weet wat de hoofdzaak van zijn rede of toespraak is dan een toehoorder.

We zijn gewoon om aan de ontmoetingsdag een paar artikeltjes te wijden en dat willen we ook nu doen. Daarbij willen we ook het openings- en slotwoord verslaan.

De weersgesteldheid leek niet zo gunstig, maar ook in dat opzicht viel alles meer. Pas na de sluiting van de ontmoetingsdag werd het echt regenachtig weer. Maar hoe het weer dan ook wezen mocht, velen kwamen uit alle oorden van het land. We hebben, al was het meestal slechts voor even, velen gesproken en kunnen vaststellen, dat er bezoekers waren uit Friesland en Groningen, in het algemeen uit het hoge noorden. Maar ook uit het midden en zuiden van het land. De klederdrachten ontbraken niet. Zelfs uit Zeeuws-Vlaanderen waren er gekomen.

In de morgensamenkomst waren er nog wel wat ledige plaatsen in het grote kerkgebouw, maar in de middagsamenkomst werd alles goedgemaakt. De opkomst kan als uitstekend worden aangeduid.

Enkele commissieleden hadden er tevoren kennis van gegeven dat ze niet konden komen. We noemen Ds. Slagboom die voorlopig voorzitter van de S.G.P. is en dat brengt regelmatig veel werk voor hem mee. Ds. Van der Ent, de vriend van jonge en oude mensen, moesten we ook missen. Hij had een week in een ziekenhuis doorgebracht en was nog maar enkele dagen thuis. We zijn er van overtuigd, dat hij met ons heeft meegeleefd. Nu, de bezoekers deden het ook met hem. Daar zijn we van overtuigd.

We begonnen even over half elf. Na enkele mededelingen zongen we samen Ps. 89: 13 en 14. We lazen Handelingen 26: 9-23 en gingen voor in gebed. Daarna heetten we allen hartelijk welkom. We mogen in een bange tijd nog samenkomen. In de wereld is veel onrust, in ons vaderland is veel afval van God, in de kerk is veel verdeeldheid, vervlakking, vorm zonder wezen en toch is er nog de rechte verbinding aan de Heere Zelf en ook aan elkaar.

Met enkele woorden wezen we nog op het getuigenis van Paulus: Dan hulpe van God verkregen hebbende sta ik tot op deze dag. Hij was eerst een vervolger, maar de Heere greep hem in het hart en riep hem in Zijn dienst. Zo mocht Paulus arbeiden in de Geest van Christus. Toen kwam de vijandschap en daarmee vervolging en gevangenneming. Paulus kwam voor de rechterstoel. Dat alles door de werking van de duivel. In zichzelf was en bleef Paulus zwak, maar de Heere maakte hem afhankelijk en getrouw en zo mocht hij getuigen. Dat alles door de kracht van Hem Die de goede belijdenis voor Pontius Pilatus

heeft uitgesproken. Dit geldt ook de kerk in het algemeen en elk kind des Heeren. De strijd komt en blijft, maar de Heere maakt getrouw door Zijn kracht en zo is er aan het einde de overwinning.

We zingen Ps. 3: 4.

Ds. A. van de Weerd van Urk spreekt over: Uitzicht in uitzichtloze omstandigheden, naar aanleiding van Jeremia 31: 9a: Zij zullen komen met geween en met smeking en zal ik hen voeren. U kunt daarvan lezen in het verslag, elders in dit blad.

Vervolgens zingen we Ps. 56: 4 en 6 en wordt er gecollecteerd.

Ds. H. van Leeuwen, weleer ook eens Urker dominee, maar na een periode in Elburg al weer enkele jaren emeritus te Driebergen, spreekt een slotwoord dat zeer goed aansloot bij de rede van zijn voorganger. Er werd geluisterd en nu kunnen we nog lezen wat Ds. Van Leeuwen zo ongeveer gezegd heeft of heeft willen zeggen. Hij laat zingen Ps. 68: 1 en 2 en gaat voor in dankgebed, waarbij hij ook een zegen over de maaltijd vraagt. De pauze is aangebroken.

Wat is er een grote verbetering in de accommodatie gekomen, niet wat het kerkgebouw, maar wat de gelegenheid betreft om wat te gebruiken en rustig samen te zijn. We hebben in het algemeen in de jaren dat we in Kampen samenkomen gunstig weer gehad, zodat we in de openlucht een broodje konden eten en wat met elkaar converseren. De boeketafel stond onder een afdak toen, want boeken kunnen geen regendroppels verdragen. Nu was het geheel anders. Er is achter de kerk een groot gebouw gesticht, dat naar we hoorden ver boven een miljoen gulden gekost heeft. Iemand vertelde dat de predikant of de kerkeraad het advies had gegeven dat elk lid duizend gulden zou geven. Dat gebeurde. Er waren er die meer gaven en zo was er toen met de bouw begonnen werd al een groot bedrag binnen tot dekking van de kosten. Dat is een voorbeeld dat kan worden nagevolgd.

Velen kwamen ons feliciteren nog ter gelegenheid van onze 80e verjaardag op 18 juli j.l. Dat hebben we zeer op prijs gesteld.

In de pauze vertelde een vriendin dat ze iets meegemaakt had als eens Aart Verrips. Niet allen zullen de geschiedenis van Verrips kennen, maar in de wijde omgeving van Culemborg is wat deze man meemaakte bekend. In het kort komt het hierop neer. Verrips gevoelde zich een keer gedrongen om naar de begrafenis van een kind van God te gaan. Daarvoor haastte hij zich naar de trein. Toen hij bij het station aankwam verrok de trein. Hij was te laat. Hij vroeg toch een kaartje. Dat wilde de loketbeambte hem niet geven. De trein kwam tot stilstand en kon met geen mogelijkheid weer op gang komen. Verrips zei: geef mij een kaartje, dan komt er als ik ingestapt ben weer beweging in de trein. Hij kreeg een kaartje, stapte in en de trein zette zich in beweging en Verrips kon de begrafenis bijwonen.

Hoe verging het onze bezoeker? De vorige ontmoetingsdag had ze moeten missen omdat treinpersoneel haar bij het overstappen in Utrecht naar een verkeerde trein had verwezen. Dat was voor haar een grote teleurstelling geweest. Die dreigde nu weer te komen. Ze ging met een vriendin op stap en kwam op het station. De trein stond klaar. Ze moest zich haasten. Dat was voor haar moeilijk. Ze vroeg haar vriendin om de chef te vragen nog geen sein van vertrek te geven. Deze maakte bezwaar. Het was al over tijd, maar toch maakte hij geen haast met het vertreksein en zo kon ze nog instappen en kwamen er nog andere reizigers mee. B.

N.B. Het verslag van de rede van Ds. Van der Weerd kon nog niet worden opgenomen, omdat de kopij er nog niet was. B.

Het Voorhof niet gemeten

"En laat de voorhof uit, die van buiten de tempel is, en meet die niet."

Openb. 11 vs. 2a.

Het zijn wel zeer donkere tijden, die wij thans beleven, ja, veel erger, dan wij dit beseffen.

Nu kan dit helaas vaak zo "traditioneel" opgemerkt worden, zonder doordrongen te zijn van de diepe ernst daarvan.

Maar anderzijds laat het Boek van de "openbaring van Jezus Christus" aan Johannes op Patmos wel heel duidelijk en ernstig zien, de

donkere tijd van het laatste der dagen.

Zo zien we daarin ontroerend beschreven het feit, dat 's Heeren Kerk dan zal komen in de "grote verdrukking", de Kerk namelijk al toen vertegenwoordigd in de "Zeven Klein-Aziatische Gemeenten" voorgesteld in de "Zeven gouden Kandelaren".

En wat dan de Kerk des Heeren zal weder-varen in de "grote verdrukking", welke er komen zal, wordt ons voorgesteld in het optreden van de TWEE GETUIGEN, van wie wij lezen, dat zij gevoed werden uit de "2 OLIJFBOMEN". De olie wijst duidelijk op de "bekwaamaking" door de Heilige Geest. Ja, opdat zo de Kerk zal **getuigen**, wat immers haar dure **roeping** is . . . ja, òók **vandaag!**

Want "zwijgt" zij en laat zij alles toe en vindt zij alles maar goed, o, dan heeft de "wereld" geen last van haar, maar . . . gaat zij **getuigen** en als zodanig het **zuivere WOORD** des Heeren doen horen: het "Alzo zegt de Heere der heirscharen", dan zal de **haat** van de wereld openbaar worden op allerlei wijzen. Ja, ten slotte zal dan alle "godsdienst" en alle "kerken" moeten verdwijnen! En dat zien we duidelijk aangegeven in dit hoofdstuk 11, namelijk in vers 7. Want daar lezen we, dat het "**beest uit de afgrond** hen zal **doden!** Maar . . . na 3½ dag zullen zij weder **levend** worden, zo lezen we in ditzelfde hoofdstuk. Maar . . . uiteindelijk zal de grote "Overwinning" zijn aan CHRISTUS. Die als Koning zal heersen in alle eeuwigheid, namelijk, nadat de zevende engel had gebazuind." Zie vers 15 van hoofdstuk 11. Die tijden van "loutering" en "beproevingen" zien we voorgesteld in de "zeven engelen met de zeven bazuinen". (Hoofdstuk 8 vs. 6 en vervolg.) Als ook de "zeven zegelen". En hoe zal het dan gaan met de levende Kerk des Heeren? O, die zal **bewaard** en **beschermd** worden.

Vandaar dat wij lezen in onze tekst, hoofdstuk 11 vs. 2 van het "**meten**" van de tempel Gods. Ja, dat dit meten **voorafgaat!**

Maar . . . en dat is nu juist het zeer opmerkelijke: wát moest Johannes meten, toen de engel hem een rietstok, een meetroede gaf? Wel . . . **niet** het "voorhof" van de tempel, maar alleen de tempel, het gebouw zelf en het **altaar** en . . . die daarin aanbidden! Maar . . . waarom mag Johannes dan niet het "**voorhof**" meten? We lezen immers: "En laat de voorhof uit, die vanbuiten de tempel is en meet die niet".

We lezen toch juist van het "**altaar**"? Dat was toch het "BRANDOFFERALTAAAR"? O zeker, dat stond in het "Voorhof"! Toch bedoelde de Heere dit altaar niet! Want het gaat hier over het "GEBOUW" **zèlf**, de **tempel!** En in **dit** gebouw, in het "Heilige" stond namelijk het "REUKALTAAAR".

Vandaar, dat er ook sprake is van degenen, die "daarin aanbidden".

En wát is dan hier de betekenis van "**meten**"? Wel, een "**afschermen**", dus: van de tempel, het altaar en de aanbidders! Daarvan getuigt de Heere: deze **komen MIJ** toe! En waarom geldt dit dan niet het "brandofferaltaar"? Wel, omdat met en door de komst van Christus in het vlees, de "**verzoening**" geschied is!

Zo schrijft immers de apostel in Hebreë 10 vs. 4: "Want het is onmogelijk, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneme" en in vers 6: "Brandofferen en offer voor de zonde hebben U niet behaagd" en in vs. 7: "Toen sprak Ik: Zie Ik kom (in het begin des boeks is van Mij geschreven) om Uw wil te doen, o God!"

En nu is het alleen op grond van de volkomen verzoening door Christus, dat in Zijn kerk het "REUKWERK DER GEBEDEN" **blijvend** zal opklimmen. En dat zal zijn door de **ware "aanbidders"**, van wie wij lezen in I Petrus 2: 5b: "Om geestelijke offeranden op te offeren, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus."

En wie zijn nu die **ware** aanbidders? Wel, o.a. noemen we **Jacob**, Mefiboseth, die in verwondering aan 's konings tafel uitriep: "Wat is uw knecht, dat gij omgezien hebt naar een dode hond, als ik ben?"

Wilt ge er nog één van zulke ootmoedige aanbidders horen? Luister dan naar **Petrus**, die bij die wonderbare visvangst het uitriep: "Heere, ga uit van mij, want ik ben een zondig mens!"

En, gel. lezer(es)! Mag ook ù tot die ootmoedige tempel aanbidders behoren?

Zoals o.m. die "tollenaar" in de tempel met zijn bede: "O God, wees mij de zondaar

genadig". En zoals die 3000 op de Pinksterdag met verslagen harten uitriepen: "Wat zullen wij doen, mannen broeders?" Wel, dat zijn de "gemetenen", de ootmoedige "aanbidders"!

En wie zijn die "Voorhofs-bewoners", die niet worden gemeten? Wel, dat zijn de z.g.n. "naam-christenen", die zo prat kunnen gaan op hun "gedoopt-zijn", met hun "Avondmaalsgang", maar nooit "arm zondaar" zijn geworden, met die "tollenaars-gestalte"! Ja, wat zal dat een vreselijke ontzuivering zijn, wanneer de Heere zal zeggen: "Ik ken u niet, van waar gij zijt!"

Maar, wat zal dan de overgang onbeschrijfelijk groot zijn voor al de wære "aanbidders", wanneer zij mogen ingaan in het "Nieuwe Jeruzalem" tot eeuwige aanbiddingen bewondering en met de verlore Kerk dan mogen instemmen: "Niet ons, o Heere, niet ons, maar Uwe naam geef eer, om Uwer goedertierenheid, om Uwer waarheid wil."

Dr. Ds. v. L.

N.B. Dit is een weergave van het slotwoord van de morgensamenkomst op onze ontmoetingsdag.

B.

Een gewillig volk

Dit is een typering van het volk van de Koning der koningen. Een kenmerk van de onderdanen van Jezus Christus. In Psalm 110 wordt de majesteit en almacht van deze Koning geopenbaard. Hij zit aan de rechterhand Gods. Het wereldbestuur ligt in Zijn hand. Zodat wij hier een profetie hebben van de Koning Die in Zijn opstandingsglorie sprak: "Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde." Jezus Christus is de almachtige Koning! Zal Hij dan ook niet een machtig volk hebben dat over 't rond der aarde heerst in majesteit en heerlijkheid? Maar zie, als het volk van deze Koning wordt beschreven, staat niet hun kracht of macht centraal. Dit in tegenstelling met de wereld. Daar gaat het om militaire kracht. Wie zal in de wapenwedloop de sterkste blijken te zijn? Amerika of Rusland? De grote wereldmachten proberen elkaar te overtreffen in sterkte en kracht.

Maar de onderdanen van Jezus Christus zijn ergens anders aan te herkennen! De heerlijkheid van dat volk komt uit hun gezindheid. Want niet met kracht, noch met geweld, maar door de Geest zijn ze bezielde. Het Koninkrijk Gods is een geestelijk rijk. Ze zijn een geestelijk volk, getooid in heilig krijgssieraad. Het is een gewillig volk. Daaraan zijn de ware onderdanen van Koning Jezus te herkennen; dat is een kenmerk van het behoren tot dat volk. Daarom: gewillig-zijn is een zaak van levensbelang.

Wat wordt met het gewillig-zijn bedoeld? Deze gewilligheid is een zaak van het hart. Gelijk de grondbetekenis laat zien, is men gewillig vanuit de innerlijke drang des harten. Er is pas sprake van gewilligheid als het binnenste daartoe gedrongen wordt. Dit staat centraal bij het volk, welks Koning de HEERE is; aan hun gezindheid, aan de gesteldheid van het hart kunt gij ze kennen: het is een gewillig volk. Hun hart wil, wat de Koning wil. Ze zijn bereidwillig tot Zijn dienst. En dat niet geveinsd, alsóf, maar in alle oprechtheid. Vragen als: waarom moet ik naar de kerk en Bijbellezen; waarom mag dit niet en moet dat? worden bij hen niet gevonden. Ervaart u de dingen van het Koninkrijk Gods nog als een harnas? Leeft u in een bepaalde kramphouding om toch maar voor een christen door te gaan? Dan bent u nog niet gewillig! Want voor dat volk is het een lieve lust zich in te zetten voor hun Koning, van ganser harte, van ganse gemoede en met alle krachten; zeer gewillig. Want zij verstaan: U te kennen is het leven; U te dienen dat is zaligheid! En daarom van harte willig en bereid Hem voortaan leven!

Maar ach - van wie kan dit gelden? Van nature hebben we een heel andere gewilligheid. Het volk dat afstamt van Adam is gewillig tot het kwade! Als Adamskinderen zijn we een bereidwillig volk om ons leven te besteden in de dienst der zonden, en om de vorst der duisternis te volgen. Daartoe zijn we niet gedwongen; dit werd de vrijwillige keuze van het hart van de mens in het paradijs. Ja moedwillig, tegen beter weten in, verkoos de mens het leven der zonde. En al

worden wij voor grote, uitbrekende zonden bewaard, de diepste drijfveer van ons aller hart is geneigd tot alle kwaad. Denkt u daar eens dieper op door: geneigd tot alle kwaad. Hebt u ook zo'n hart? Dat altijd graag mee gaat met de zonde? Altijd bereid is tot het kwaad? Het ontdekkende werk van de Heilige Geest legt het zondaarsbestaan bloot: gewillige zondaren! Dan ziet u wat er leeft van binnen: wij willen niet dat deze Koning over ons zij! Ja, want die gewilligheid tot de zonde is onwil ten opzichte van de Heere. Was het in de hof voor de mens een lust om de Heere te dienen - dat is veranderd in een last. Volkomen onwillig, ja vijandig. De mens onderwerpt zich niet aan de wet Gods. Daaruit blijkt de vijandschap. Deze onwil moet ons tot schuld komen worden. Als een onwillige op de knieën voor de Heere komen, opdat onwilligen tot gewilligen worden.

Dat kan nooit geschieden door een vrijwillige keuze! De leer van de vrije wil wordt nog steeds van alle kanten gepropageerd. Met een beroep op de vrije wil wordt de mens aangespoord te kiezen voor Jezus. Stel je hart open voor Hem; als je maar wilt! Wat is dit een arm evangelie! Die door de Geest ontdekt zijn aan hun onwil kunnen hier niets mee. Want die z'n onwil in waarheid leert kennen als een zaak van het verdorven hart, die verstaat: er moet een wonder gebeuren; het is Gods werk! Alleen door een Geestelijke, radicale verandering, ja door hartvernieuwende genade alleen wordt er een gewillig volk niet gemaakt maar geboren. Dan wordt het hart voor de Heere ingewonnen. Want de Heilige Geest dringt door tot in de binnenste delen van een mens met krachtige werkingen. In de wil stort hij nieuwe hoedanigheden, en maakt dat die niet wilde, nu metterdaad wil; die weder-spinnig was, gehoorzaam wordt. Alzo belijdt de kerk der Reformatie in de Dordtse Leeregels het soevereine genadewerk van de Heilige Geest in de wil.

Kennen wij deze verandering van gezindheid? Dat is een wonder van genadeloze ontferming! Want het wordt doorleefd: moedwillig ben ik van God afgekeerd, maar nooit keer ik vrijwillig terug uit mezelf. En toch: een gewillig volk, want hart en wil worden door de Geest ingewonnen voor Koning Jezus, zodat men wil buigen voor Hem. Gewillig, niet uit zichzelf, maar door genade. Dankzij de vernieuwing van hart en wil.

Hoe krijg ik deel aan die weldaad? Dat is het werk van die Koning. Dat ligt verklaard in: Uw volk! Het is het volk des Heeren. Van Davids Heere. Zeker, Hij is ook Davids Zoon. Het rijstje uit de afgehouwen tronk van Isaï. De Zone Davids, Die een diepe lijdensweg moest gaan. Van dat bittere lijden spreekt Psalm 109. "Ik ben ellendig en nooddruftig, en mijn hart is in het binnenste van mij doorwond." Christus in Zijn vernedering. Hoe was Jezus eenswillend met de Vader om in die weg verzoening aan te brengen! Hoe gewillig was die Koning om Zijn volk te verlossen, een dienstknechtgestalte aangenomen hebbende!

Davids Zoon - ook Davids Heere. Die meer is dan David. In Psalm 110 spreekt David profetisch van Christus in de staat der verhoging en verheerlijking. Hij is de Koning en Priester tot in eeuwigheid, naar Melchizedeks wijs. Gods rechterhand is hoog verheven in Jezus Christus! Die Koning doet machtige daden van genade en waarheid, tot verlossing van Zijn volk. In Zijn heerschappij doet Hij wonderen op wonderen horen! Zou zulk een Koning niet een gewillig volk hebben? Zou Hij dan ook mij willen verlossen? Zou Hij ook mij gewillig kunnen maken? Ik, die zelf niet wil noch kan? Zeker, want Hij is de Hogepriester en Koning Die regeert als de Vorst van Sion. Daarin ligt het geheimenis verklaard van het wonder dat onwilligen gewillig worden!

Want Sion is van God begeerd. De plaats van Zijn verkiezende liefde. 't Werd met Zijn woning hoog vereerd. Sion - daar is geopenbaard het heil voor zondaren. Sion - de plaats van het bloed der verzoening, het offer der voldoening, de Middelaarsdienst der priesters - en dat alles werd vervuld in het Lam, dat Zich gewillig ter slachting liet leiden. Van daaruit regeert Davids Heere! Die Koning ontvangt Zijn scepter uit Sion. Daarmee brengt Hij zondaren de genadeslag toe. O wonder, die scepter brengt hen niet de doodsslag; niet de bezegeling van het vonnis der verdoemenis! Dat zou niet onrechtvaardig zijn;

door hun onwil hebben ze dat verdiend. En dat vonnis zou moeten worden voltrokken, wanneer Hij de scepter vanuit Sinaï zou krijgen; maar neen: uit Sion zal de Heere Uw scepter zenden! En daarom wordt Zijn volk gewillig, omdat ze onderdanen worden van Hem Die zoveel gewilligheid heeft betoond in het zaligen van zondaren. Uw volk, dankzij Zijn zondaarsliefde.

Wie niet leert buigen maar volhardt in zijn onwil, behoort niet tot Zijn volk. Toch zult gij buigen, maar dan gedwongen. Want die Koning heerst totdat de laatste vijand als een voetbank onder Zijn voeten is gesteld. Dat geldt ook voor hem die geveinsdelijk buigt; doet als of hij gewillig is, doch zonder verbroken hart. Ook dan: niet Uw volk! Onwilligen, kust dan de Zoon opdat Hij niet toorne! Zalig die wordt ingewonnen door genade en leert buigen; die zal zeer gewillig zijn. Gewillig waarin en waartoe? Verstaat u dat nog niet? Wie gewillig gemaakt is door Hem, wordt gewillig voor Hem. Hij komt in het middelpunt; Zijn Persoon, Zijn werk, Zijn eer - naar deze zaken gaat het hart dan uit.

Hoe ziet dat gewillig leven er uit? Letterlijk staat er een meervoud: Uw volk van gewilligheden. In allerlei leidingen en standen van het geestelijke leven komt die gewilligheid openbaar. Gewillig om schuld te belijden: 'k bekende o Heere, aan U oprecht mijn zonden Gewillig als smekeling: o God, wees mij de zondaar genadig Gewillig in het omhelzen van de van God geschenken Borg: al wat aan Hem is, is gans begerlijk Gewillig Hem te volgen door bezaaide en onbezaaide wegen Gewillig Hem te dienen en te loven: mijn hart o Hemelmajesteit is tot Uw lof en dienst bereid Gewillig in het kruis dragen: Vader wat Gij doet is goed Kortom ze worden gewillig gemaakt om God op het hoogst te verheerlijken en zichzelf op het diepst te vernederen. Om in die weg het wonder van zalig worden uit vrije genade te beleven. Dat wordt een hele strijd: het willen is wel bij mij, maar het volbrengen vind ik niet! Die oude mens laat zijn wil nog zoveel gelden. Wat komt Gods volk weinig als een gewillig volk openbaar. Vandaar dat ze zichzelf niet bij dat volk durven scharen. Ik gewillig? Ik moet het gemaakt worden! Och, dat ik eenswillend met de Heere mocht zijn! Om te zeggen: de HEERE is recht in al Zijn weg en werk.

Dan moet de onwillige mens gekruisigd worden: niet meer mijn ik

Dat is ten diepste de strijd: het offer van het eigen ik. Dit ligt ook in het grondwoord aangegeven. Want het wordt gebruikt voor de vrijwillige offeranden. Dan blijft er van de mens niets over; alles uit en door die Koning alleen! Het is hier maar een klein beginsel: een gewilligheid in wording. Degene met de sterkste onwil zal het diepste buigen: leer mij naar Uw wil te handelen. Zend nog Uw scepter uit Sion! Dan wordt het de dag van Zijn heilkracht. Dat is de dag waarop het leger aantreedt voor inspectie van de troepen door de koning.

De koning ziende, grijpen de soldaten moed. Alzo kennen ook de strijders van de militia Christi dagen waarop ze de kracht van hun Koning ervaren. In de verborgen omgang met de HEERE ontvangen ze moed en krachten. Ziende op zichzelf dan lijkt de strijd verloren. Maar als die Koning Zich openbaart aan het zondaarshart, dan komt er gewilligheid: trek ons en wij zullen U nalopen. De kracht van Zijn Borgwerk en Zijn heerlijke Middelaarsarbeid zijn dierbaar in hun ogen en ze worden zeer gewillig! Om te strijden in Zijn kracht voor Zijn Naam!

Dan kan de Heere zelfs gewillig maken om te sterven, om te ontslapen in Hem. Ontbonden te worden en met Christus te zijn verreweg het beste. Hoe zalig is het gewillige volk! Zal het mij ooit gelden? Ze zeggen het niet van zichzelf. Maar David profeteert hier: Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag Uwer heilkracht! Welk een troostvolle belofte voor allen die tobben met hun onwil en zo weinig vorderen in het gewillig-zijn. Dit wordt vervuld! Maar in een bijzondere weg. Want uit de baarmoeder des dageraads zal u de dauw uwer jeugd zijn. De dageraad is het moment waarop de duisternis over gaat in het licht. En met het opgaan van de zon is daar de dauw. Vele dauwdruppels, groen en fris.

Plotseling komt dat openbaar, want in het oosten kent men haast geen schemering. En vlak voordat het licht wordt, is de duisternis het diepst. Juist de dageraad is als een baarmoeder, waaruit de dauw voortkomt.

Alzo komt het voor dat volk tot algehele gewilligheid. Nu is er veel onwil. Vaak is men het met de weg des Heeren niet eens. Wat kunnen ze zich voelen als een deserteur. Zeer gewillig? Ach, ik ben vol onwilligheden! En het lijkt wel alsof dat erger wordt!

Totdat de dageraad aanbreekt van de grote dag van de wederkomst van Jezus Christus. Dat is de dag van Zijn heikracht. De laatste vijand is overwonnen. De boze heeft geen macht meer. De zonde prikkelt niet meer. Dan is men de strijd te boven en van alle onwil voorgoed verlost. Dan is het enkel Zijn kracht! Dan komt, o eeuwig wonder, dat volk te voorschijn als zeer gewillig, ja één en al gewilligheid om in het eeuwig licht God hun Koning te eren!

Schiedam

ds. J.P. Boiten.

Geloof

Op de catechisatie wordt geleerd, dat we kunnen spreken van historisch-, tijd-, wonder- en zaligmakend geloof. Deze onderscheiding is juist. Zij is ontleend aan het Bijbels gegeven. In de Bijbel vinden we tijdgelovigen; mensen, die in een wonder geloofden en weer anderen hadden slechts het historisch geloof. Nu hebben verschillende met deze onderscheiding afgerekend. Men kent zelfs aan het historisch-, wonder- en tijdgeloof geen bestaansrecht toe. Er is maar één geloof en dat heb je of je hebt het niet. Al die onderscheidingen, zo zegt men, zoals tijdgeloof en wondergeloof brengen alleen maar verwarringen en verontrustingen en die behoeven er niet te zijn. Ze zijn ook niet bevorderlijk voor het geestelijk leven. Zij dienen dat leven niet. Trouwens, wie geloof heeft geloof. En men moet zich niet verdiepen in: "zou dit of zou dat". "Zou ik een tijdgelovige of een historisch gelovige zijn?" Men dient zichzelf niet en bijzonder wordt de Heere daardoor beledigd, want Zijn gave is goed. En Hij kroont het gelovige leven. Te twijfelen aan geloof, brengt grote schade. Want ongeloof is grote zonde. Dus geen geloofsonderzoek, alleen maar geloofsvoeding, geloofsversterking. Nu zo gaan en staan velen in het leven. In de prediking behoeft het ontdekkende, zielsbeproevende element ook geen plaats te hebben. De prediking dient alleen tot voeding en versterking van het geloof. Gods Woord echter laat meer horen. Wat wordt ondermeer in de gelijkenis van het zaad niet aangegeven. Welk onderwijs geeft de Heere in die gelijkenis niet.

Nu zijn er vandaag als het gaat over het geloof, die daar plaats of streek bij betrekken. Op zich is dat niet iets nieuws. Een aantal jaren geleden werd er gesproken over stadsgeloof en plattelandsgeloof. Door deze onderscheiding wilde men aangeven het verschil tussen het stadsleven en het leven op het platteland. In bepaalde vormen en normen; uitdrukkingen en visies werd merkbaar waar men woonde. Men kon vaststellen: die woont in de stad en die in een dorp. Werd ontdekt een contraleven dan werd gezegd: "hij heeft zijn opvoeding losgelaten". Of men zei het zelf: "ik denk wat ruimer. Het stadsleven heeft mijn leven wat omgebogen. Mijn doen en laten zijn anders dan voorheen". Nu is er nog een tegenstelling tussen het stads- en het plattelandleven, maar de gelijkheid overtreft de tegenstelling. In bepaalde goede dingen kunnen we hierin een vooruitgang bespeuren, maar in zeer kwade dingen een geweldige retourgang. Deze inéénvloeiing van stad en dorp vindt immers zijn oorzaak in de vervaging en de verdwijning van de levensnormen. De zonde van het stadsleven wordt in de dorpen gevonden. Denk maar eens aan de recreatiecentra. Welk een broeinesten van ongerechtigheden zijn daar niet. Stille dorpen in het verleden zijn nu centra geworden van allerlei.

Zelfs in orthodoxe plaatsen worden bolwerken aangetroffen. Bolwerken, die hun invloed uitoefenen op de plaatselijke bevolking. Het "niet meer doen aan" komt men tegen in elk dorp. Stedelingen en dorpeligen verenigen zich in ongeloof en wetteloosheid. Echter temidden van deze trieste situatie en voortschrijdende werkelijkheid mag er nog zijn een goede overeenstem-

ming. Een overeenstemming in geloof en geloven. De stadsbewoner en de dorpling vinden elkaar, verstaan elkaar in de bijbelse geloofsbeleving.

Nu komen we de laatste tijd de benaming "streekgeloof" nogal eens tegen. Lazen we enige tijd geleden van het Staphorstergeloof, kort geleden maakten de dagbladen melding van het Veluwegeloof. En straks misschien van het Urker of het Sliedrechtse geloof. Nu kunnen bepaalde streken of plaatsen iets eigens hebben, iets kenmerkend. Dit is op zich al oud. In mijn Urkerjaren heb ik van dichtbij daar iets van gezien. Maar om nu alles te leggen in het woord geloof is te ver gaand. Wie de benaming "plaats- of streekgeloof" een geheel eigen plaats geeft, vergeet of ziet voorbij wat de Bijbel van geloof zegt. Excessen, of uitwassen kunnen zeker in plaatsen en streken voorkomen maar die wortelen niet in het ware geloof, hoogstens in een soort volksgeloof. Het ware geloof is ook niet het eigene van plaatsen en streken, alhoewel het geloof door Gods genade werkt in plaatsen of streken. En het is groot, wanneer de trekken van het ware geloof gezien worden in plaatsen en streken. En dat geloof verdwijnt niet, ook niet bij verhuizing. Traditionalisme, op zich puur huiselijk, of groeps-geloof spoelen weg. Zij geven geen blijvende weerstand tegen de wassende golven van de verwereldlijking. De levensdijken breken, breken door, wanneer de golven hun kracht doen gelden. Men zet soms zelf ook een sluis open en men laat het water komen en wegspoelen wat waarde heeft. Welk een verandering voltrekt er zich dan in gezin en gezinsleven. Voor die werkelijkheid hebben we te vrezen. Want laten we niet menen, dat het bij ons niet zover zal komen. Zegt Gods Woord niet: "die staat, ziet toe, dat hij niet valle".

Het ware geloof alleen is blijvend. En dat geloof behoeft men zelf niet vast te houden, men wordt er zelf door vastgehouden. En door die vasthoudendheid wil men zich aan het geloof vastklemmen. Het gebed is ook aanwezig: "Heere, geef geloof. Heere, geef geloofsversterking. Geloofskennis". Van het blijvende geloof is Paulus een sprekend voorbeeld. Hij bleef niet wonen op één plaats of streek. Hij trok door steden en dorpen. Hij ging van het ene land naar het andere. Volken leerde hij kennen. Met allerlei slag mensen kwam hij in aanraking. In vele levenssituaties is hij gekomen. Lijden is hem niet bespaard gebleven. Verdrukkingen en verzoeken bleven hem niet vreemd. Maar hij kon in zijn zwanenlied vastleggen: "het geloof behouden". Veel verloren. Veel kwijt geraakt, maar het geloof niet. Onverliesbaar bezit was het. Het was immers Gods gave. Hem geschonken op de weg naar Damascus. Het vergezeld hem steeds. Het werkte in hem, waar hij ook ging of was. Het bleef niet op het land en het zonk niet in de zee. Wat was het hem tot steun en troost en waar hij ook kwam moest en wilde hij het ook belijden. Dat geloof zij ons aller deel. Dan zullen ook wij het kennen, beoefenen en belijden in onze plaats of streek. In oprechte gebondenheid aan Gods Woord en wet, staand in 's Heeren dienst. De Heere geve dit. Onze bede zij:

*Geef mij verstand met Godd'lijk licht
bestraald;
Dan zal mijn oog op Uwe wetten staren;
Dan houd ik die hoe licht mijn ziel ook
dwaalt;
Dan zal zich (overal in mijn plaats of
streek)
't hart met mijne daden paren.*

Ds. M.C. Tanis.

Laus deo 2.

De eerste editie van de Institutie was het werk van een Franse vluchteling, die onder een schuilnaam moest leven. Op 1 augustus 1536 verscheen in het Zwitserse Bazel het werk anoniem. De naam van de schrijver Jean Calvijn werd veiligheidshalve wegge laten. Calvijn is 26 jaar oud als hij dit werk als een catechetisch leerboek laat verschijnen.

In het voorwoord van de 4e uitgave van 1559 - 23 jaar later - schrijft hij dat het werk door bijna alle vromen met een goedgunstigheid werd ontvangen die hij nooit had durven

begeren. En de warmte waarmee de vromen dit boek ontvingen, was voor hem weer een bron van inspiratie om met dit werk verder te gaan. Van 1536 tot 1559 heeft hij eraan gewerkt. Bij iedere nieuwe uitgave was het boek uitgebreid. Bij de 4e editie in 1559 schrijft hij dat het werk hem nooit geheel voldoening had geschonken "totdat het werk gebracht was in die gedaante, waarin het nu wordt geboden. Ik vertrouw dat ik nu iets gegeven heb, dat het goedkeurend oordeel van u allen kan wegdragen".

Vele jaren heeft Calvijn geworsteld om zijn theologie het evenwicht te geven dat wij nu nog in zijn werk bewonderen. Aan het eind van zijn voorwoord citeert Calvijn een uitspraak van de kerkvader Aurelius Augustinus: Ik beken dat ik behoor tot het getal dergenen, die vordering makende schrijven en schrijvende vorderingen maken.

Zelfgenoegzaamheid zocht hij niet. Calvijn behoorde niet tot degenen die te vroeg op hun lauweren rusten.

De Institutie had de liefde van zijn hart. Geen moeite heeft hij ontzien om het boek die gestalte te geven, waarin we het nu nog bezitten.

Zelfs in een tijd van ernstige ziekte spaart hij zichzelf niet. Hij schrijft in 1559: "Voorzeker met hoe grote ijver ik mij erop toegelegd heb om voor Gods Kerk deze dienst te verrichten, daarvan kan ik dit duidelijke getuigenis aanvoeren, dat in de afgelopen winter, toen ik meende, dat mij door de derde-daagse koorts de dood aangekondigd werd, ik mijzelf des te minder gespaard heb, naarmate de ziekte mij meer kwelde, totdat ik dit boek kon nalaten, om daarvoor enige dank te vergelden voor de zo vriendelijke uitnodiging der vromen".

Uit deze woorden zal men niet moeten konkluderen dat Calvijn ingenomen was met zichzelf. Als hij over zijn zelfverloochening schrijft, weet hij dat ook deze vrucht is van genade. Hij wil er alleen maar mee zeggen hoe sterk zijn verbondenheid is met het volk dat God vreest.

Voor dat volk had hij zijn laatste krachten over. Zijn lijfspreuk: Terar dum prosim werd praktijk: Laat mij verteren, als ik maar nuttig ben. De brandende kaars!

Van groot belang voor zijn Franse landgenoten die hij op zijn vlucht had moeten achterlaten, was het feit dat Calvijn in 1541 een Franse vertaling gaf van zijn oorspronkelijk in het Latijn geschreven Institutie. Zo behoeft dit werk niet verborgen te blijven voor het gewone volk dat, zoals hijzelf bemerkt had, hongerde en dorste naar Christus maar een zeer gebrekkige kennis van het Woord bezat.

De Institutie werd dus reeds bij zijn leven viermaal uitgegeven. In 1559 vond dit levenswerk zijn bekroning in de 4e editie. Deze uitgave bevat 80 hoofdstukken onderverdeeld in 4 boeken.

1. Kennis van God de Schepper.
2. Kennis van God de Verlosser in Christus.
3. Wijze waarop de genade van Christus verkregen wordt met haar vruchten en werkingen.
4. Uiterlijke hulpmiddelen door welke God ons tot de gemeenschap met Christus nodigt en hierin houdt.

Deze opzet kunnen we een trinitarische noemen: zij gaat uit van de oud-christelijke belijdenis van de Drie-enige God.

Deze Institutie is terecht genoemd het standaardwerk van de Gereformeerde dogmatiek. De vromen verblijdden zich erover. Maar voor velen was het werk een steen des aanstoots. We zullen straks wel merken om welke reden. Een voorbeeld: Onder klokge-lui werd vóór de Nôtre Dâme, op last van het Franse parlement in Parijs, de 3e Latijnse uitgave van de Institutie publiekelijk verbrand. Dat was in het jaar 1543. Op deze wijze koelde de Roomse clerus haar woede op dit "revolutionaire" boek.

Calvijn heeft het persoonlijk ervaren dat een dienstknecht niet meerder is dan zijn heer: "Sinds ik het ambt van leraar in de Kerk op mij genomen heb met geen ander doel voor ogen dan de bevordering van de Kerk door de zuivere leer der godzaligheid te verdedigen, zo meen ik toch dat er niemand is die met meer laster aangevallen, gebeten en verscheurd wordt".

Leerboek

De Institutie is in de allereerste plaats een leerboek. Voor dit boek heeft de grote catec-

hismus van de oudere Luther model gestaan. Hij wil met dit boek niet heersen over de Schrift. Maar dienen. Het gaat erom een samenvatting te geven van de hoofdzaken van de ware godsdienst. Het is bedoeld als een "noodzakelijk hulpmiddel", voor het verstandig lezen van het Woord. Hierbij had hij allereerst zijn vervolgde Franse landgenoten op het oog. In zijn ballingschap in Genève, die tot zijn dood duurde, heeft hij hen nooit kunnen vergeten: Zijn Franse landgenoten "van wie er, zoals ik zag velen hongerden en dorstten naar Christus, terwijl zeer weinigen ook maar een geringe kennis van Hem hadden". In deze nood wilde Calvijn trachten te voorzien.

Het boek is opgesteld in eenvoudige en ongeleerde trant. Dat neemt niet weg dat een ieder die Calvijn wil leren verstaan, daarvoor wel enige moeite zal moeten doen. Maar als wij mogen behoren tot degenen "die met enige ijver tot de godsdienst bezielde zijn" dan kunnen we naar het oordeel van de schrijver door dit boek "opgeleid worden tot de ware vroomheid": Typerende uitdrukkingen voor Calvijn: Het gaat niet om letterkennis zondermeer maar om de beleving van het Woord in de ware vroomheid.

Vervolgens heeft hij ook de studenten op het oog. Om hen een gemakkelijke toegang te geven tot het Woord heeft hij dit werk geschreven. De student in de heilige Godgeleerdheid zal, na kennis genomen te hebben van dit werk, kunnen weten wat hij vooral in de Schrift moet zoeken.

En wie zal zeggen voor hoevelen dit werk in hun ambtelijke dienst tot grote zegen is geweest. We behoeven alleen maar te herinneren aan Hendrik de Cock, voor wie de ontdekking van de Institutie het einde betekende van zijn vrijzinnigheid.

Ik kan mij herinneren dat een dochter van een al jaren geleden overleden ouderling te Middelharnis mij over haar vader vertelde. Op 15-jarige leeftijd moest hij het ouderlijk huis verlaten om in Alphen a/d Rijn het klompemakersvak te leren. Na zijn werk bleef er nog tijd over voor studie. Op 15-jarige leeftijd las deze Flakkeese jongen de hele Institutie van Calvijn door. Die hem gekend hebben, hebben het bevestigd met hoeveel zegen deze Bijbels onderlegde ouderling zijn ambt heeft mogen vervullen. Aan hem moest ik denken toen ik bij Calvijn las: dat hij de Institutie geschreven had "om de eenvoudigen de hand te reiken, om hen te leiden en te helpen de hoofdzaken te vinden: Dan kunnen wij in de School van God op één dag meer vorderingen maken dan een ander in 3 maanden".

Laten onze jonge mensen dit eens ter harte nemen. Maar ook onze ouderlingen die bij het aanvaarden van hun ambt beloofd hebben zich te zullen toeleggen op het onderzoek van het Boek der boeken. Ik eindig dit artikel met de woorden van Calvijn zelf: "Alleen die eerbied hebben voor Gods Woord, wek ik op om het te lezen".

(Wordt vervolgd)

Ds. L.W. van der Meij.

Om de schat van Christus' bruid

9.

We hebben met veel belangstelling het boek van Van der Zwaag gelezen en zijn verheugd over de verschijning ervan. Er was o.i. behoefte aan zo'n boek, waarin kerkgeschiedenis beschreven wordt zodanig dat de zaak waar het in feite om gaat naar voren komt. We hebben in een aantal artikelen getracht een en ander uit het boek onder de aandacht van onze lezers te brengen, in de hoop daarvoor belangstelling voor dit boek en de zaak op te wekken. Het is een boek om over na te denken. Het lijkt ons ook zeer geschikt voor onze verenigingen. Het roept op tot bezinning.

We hebben ons onthouden van het maken van tussentijdse opmerkingen om de schrijver niet in de rede te vallen. We hebben wel enkele opmerkingen.

Op de voorgrond willen we stellen, dat we de indruk hebben, dat Van der Zwaag met grote objectiviteit zijn boek geschreven heeft. Hij heeft daar heel wat leatuur voor moeten doorwerken. Het is een gevoelige materie, waarover dit boek handelt. Het gaat over Hervormden en over Afscheidenen in allerlei groeperingen.

Van der Zwaag schrijft ergens in zijn boek

over leergeschieden, die er onderling zouden zijn. Dat er verschil van opvatting is en geweest is ten aanzien van bepaalde zaken is duidelijk, maar het bestaan van leergeschieden is toch nog wel iets anders. De vraag of daarvan sprake is moet niet worden getoetst aan de een of andere rechtzinnige schrijver of aan de algemene opvatting, maar aan Schrift en belijdenis. Er is b.v. verschil tussen infra- en supralapsaristen, maar we spreken toch niet van een leerverschil tussen hen.

Een ander punt. In 1981 zijn enkele predikanten in de Hervormde Kerk er toe overgegaan om een blad: Het Gekrookte Riet, uit te geven. De schrijver deelt dat mede zonder verbanden te leggen met andere verschijnselen, die o.i. daarmee parallel gaan. We hebben het oog op het feit dat in 1953 enkele predikanten en (delen van) gemeenten zich losmaakten van de Gereformeerde Gemeenten en een zelfstandig kerkverband gingen vormen. We denken ook aan de oprichting van de Landelijke Stichting tot handhaving van de Staatkundig Gereformeerde beginselen. De mensen van de Landelijke Stichting zijn o.a. te vinden onder de voorstanders van Het Gekrookte Riet en onder de leden van de Gereformeerde Gemeenten die uitgetreden zijn. Moeten we nu hieruit de conclusie trekken, dat zij die waarlijk behoren tot de Una Sancta op deze wijze zich afgezonderd hebben van hen die min of meer aan het verwateren zijn?

Verval is overal te vinden, maar we menen toch te mogen vaststellen, dat én in de Hervormde Kerk én in de Gereformeerde Gemeenten én in de Staatkundig Gereformeerde Partij velen gevonden worden die bij Schrift en belijdenis zoeken te leven. En die toch niet achter Het Gekrookte Riet en/of de Landelijke Stichting staan.

We willen dit met nadruk constateren, omdat er ook op ander gebied wel verschil van inzicht is. Van der Zwaag wijdt terecht aandacht aan de verschillen in de verbondsbeschouwing, laten we het kortweg noemen, de vraag of er twee dan wel drie verbonden zijn. We krijgen de indruk dat de schrijver het een vanzelfsprekend teken van verval vindt, wanneer men het opneemt voor de drie verbonden.

Eyen tussen haakjes: Velen die tot een van de afgescheiden kerken, de Gereformeerde Gemeenten inbegrepen, behoren weten niet waar het over gaat. Meermalen vragen kinderen Gods uit die gemeenten aan vrienden uit de Chr. Geref. Kerken, die de Heere toebehoren: wat is dat toch met die drie verbonden leer? Enige jaren geleden vertelde een onzer predikanten die nu al juicht voor de troon, dat hij eens met sommige predikanten van de Gereformeerde Gemeenten een gesprek had over het verbond en dat zij van harte hun instemming betuigden met wat hij daarover sprak. Het is nog niet zoveel jaren geleden, dat een Chr. Geref. ambtsdrager van een predikant van de Gereformeerde Gemeenten getuigde, dat hij het volkomen met diens verbondsbeschouwing eens was. We denken ook nog aan een vriend, die onze kerken gediend heeft in het ambt van dienaar des Woords en nu al in de triomferende kerk is, die mij uitdrukkelijk verklaarde dat hij geloofde dat er slechts twee verbonden waren. We kunnen hier niet een schema van zwart-wit gebruiken. Denk slechts aan ds. I. Kievit, indertijd Ned. Herv. predikant te Baarn, een man wiens naam onder Gods kinderen een goede klank had. Deze predikant sprak van tweeërlei kinderen des Verbonds.

We menen te mogen constateren, dat er onder de aanhangers van beide opvattingen twee of drie verbonden - kinderen Gods worden aangetroffen, die als ze het met elkaar mogen hebben over de wegen des Heeren met Zijn volk een van hart en een van ziel zijn.

Het is niet onze bedoeling hier een van beide opvattingen op de voorgrond te stellen. Wel menen we te moeten constateren, dat er velen zijn, die welke beschouwing men er op na houdt een verkeerde kant uitgaan en dat het te vrezen is, dat velen bedrogen uitkomen. Denk maar eens aan de dagen, toen de Heere Jezus op aarde was. Er was geen plaats voor Hem...

M.i. is het van belang, dat de toetssteen is en blijft Gods Woord en de belijdenis. Daarin vinden we kernwaarden: beleden, zoals de eeuwige predestinatie, de noodzaak van de

wedergeboorte en de werking van Gods Geest, van de bekering en van het geloof als gave Gods enz. Daarin hebben we een objectief criterium, dat voor alle belijders der waarheid geldt. Deze zaken moeten functioneren.

We hadden verwacht, dat Van der Zwaag wat meer aandacht zou hebben geschonken aan bedenkelijke verschijnselen als tekenen van verval, die we vinden in de Herv. Kerk, maar ook in verschillende afgescheiden kerken. We hebben hier niet het oog op de opvattingen over abortus enz. Op deze bedroevende feiten wijst de schrijver. Maar we denken aan de invoering van en het streven naar allerlei nieuwigheden, zoals de gezangen in de eredienst en de vrouw in het ambt. Als de Una Sancta bloeit is daar geen behoefte aan, maar zulke en vele andere dingen komen op wanneer de Kerk des Heeren kwijnt.

Hiermee nemen we afscheid van het boek van Van der Zwaag. We hopen van harte dat het veel weerklinkt en voor velen tot zegen is, tot inkeer leidt of bevestigt in de belijdenis van de ene heilige algemene Christelijke Kerk, de Una Sancta.

Ondanks alle verdeeldheid en zoveel meer wat moet verontrusten en beschaamd maken blijft toch gelden, dat het werk des Heeren doorgaat en dat de Heere Zijn Woord vervult: Ik ben met u al de dagen tot de voleinding der wereld.

B.

Vormen en normen rond en in de eredienst

3.

En dat is tenslotte het oordeel over alle unisex, van gelijkheid in haardracht, in kleding enz. Dan leert ons de Schrift duidelijk en vooral Paulus in de Corinthen-brief, dat de man man zal zijn en de vrouw vrouw. En ook het Oude Testament leert, dat de man niet verwijd zal zijn en dat de vrouw niet een manwijf zal zijn. Im ganzen Groszen komt het hierop neer, dat het zevende gebod gestalte krijgt in de vormgeving. En de Heere zag wat Hij gemaakt had en ziet, het was zeer goed. Vrouw - vrouw, man - man.

En persoonlijk staan wij daar voor in de eredienst, dat de vrouw vrouw, het meisje meisje en de man man en de jongen jongen is, concreet, essentieel verbonden met het zevende gebod.

Wat wil het zevende gebod, gemeente? En nu niet negatief, dat alle onkuisheid geweerde zal zijn, maar ook dat een vrouw vrouw zal zijn en dan vind ik het op een gegeven moment net zo strijdig tegen het zevende gebod, net zo strijdig als uitdagende kleding vind ik dat andere uiterste, wat ook in de mode geweest is, waarin de mens zo totaal werd verhuld in klederdrachten en hoepelrokken met een plaat karton. Dat is ook tegen het zevende gebod. God heeft gewild, dat de man man is en de vrouw vrouw. De Heere heeft schoonheid geschonken, vooral aan de vrouw. En Paulus zou er van genieten als hij jullie zag. En nu verwacht u natuurlijk ook iets van de haardracht van de man. Dat vind ik erg moeilijk. Weet u, wat nu het hele probleem is, gemeente? Toen de vrouwen nog 60 centimeter hadden was 30 centimeter al 'kort voor de man, niet zo? Maar als een vrouw 30 centimeter heeft dan is 15 centimeter kort voor een man en als het bij een vrouw 5 centimeter wordt dan kun je haast niet meer voor lopen. Dan komen de mannen vanzelf in de knel. Maar de vrouw is geschapen tot schoonheid. Daar gaat het om en zo is de man geschapen tot heerlijkheid. Geen autonomie, maar theonomie. God heeft het voor het zeggen in Zijn Woord. Maar wij hebben ons te hoeden voor farizeïsme en de kemel inzwelgen.

En de kleding? Nu, laat ik maar bij de predikanten blijven.

De Reformatie droeg de toga als het meest in overeenstemming met de heerlijkheid en het gezag van het ambt en zo is het nog in onze Ned. Herv. Kerk. De toga is ambtsgevaad. Hoe groot is het twistpunt! De kerk van de Afscheiding heeft de toga afgelegd en wat droegen nu onze afgescheiden predikanten na de Afscheiding? Nu, heel gewoon wat toen netjes was voor een heer. Ze waren gewoon heer. En dat was een kuitbroek en dat was een net jasje en dat was een driekante steek. En op een gegeven moment ging

men dat ook alweer funderen in het Woord en toen moest het een steek zijn, een driekante en werd het in verband gebracht met de Drieeenheid. En in mijn jeugd heb ik zelf nog wel eens zo'n dominee gezien.

En toen later is het jacquet in de mode gekomen en dat is een uitvloeisel van de Franse revolutie. Dat wist u misschien niet, maar het is toch zo. Jacquet is een uitvloeisel van de Franse revolutie. Ik vond het leuk dat de voorzitter gezegd heeft: de spreuk van de Franse revolutie is: liberté, égalité, fraternité, vrijheid, gelijkheid en broederschap. En: geen God en geen meester. Nu, toen zeiden alle bazen: dan gaan wij in knechtskleren lopen. En wat was nu dat knechtskleed? Nu toen hebben ze gekozen, de heren hebben toen verkozen om een jas te dragen van een rijknecht en dat was het jacquet. Dat is oorspronkelijk een jas voor een paardenknecht en daarom is het dat het split zo geweldig hoog doorloopt, gemeente, want anders kun je niet gemakkelijk op een paard zitten en vandaar die lange panden om over je knieën te leggen.

En toen de Particuliere Synode van het Zuiden een instructie indiende, dat de ambtsdragers weer ambtskleding zouden gaan dragen, dan, dacht ik, dat ze toen de toga hadden moeten bedoelen en beslist niet een jacquet. Want dat is een teken van de goddeloze, goddeloze Franse revolutie. En als er dan iets gedragen moet worden wat mooi is op een kansel, dan dacht ik, niet van een jacquet, maar ik dacht van een echt rok-costuum.

Zodoende zou er veel te zeggen zijn voor een toga, maar Buskes zegt: trek maar een gewoon pak aan, dan sta je veel dichter bij je mensen. Je moet de afstand niet groter maken dan die is. En velen van ons zullen wel gelezen hebben van Philpot, onze geliefde oude schrijver, in des Pelgrims Metgezel, dat Philpot zich pleegde te kleden naar de mode des tijds en dat hij witte kousen droeg. Dat kunt u nazien in des Pelgrims Metgezel. Maar nu vraagt u misschien: Zijn dan dominees wel autonoom? Mogen die dan maar doen wat ze willen? Neen, dan moeten we ook naar de Schrift om dat te onderzoeken. Maar dan kom je bij het typische, dat er eigenlijk geen gebod is te vinden in de Schrift, hoe een predikant gekleed zal zijn. De predikantskleding wordt daar niet geregeld. En dan lezen we wel van de levieten en van de priesters, dat ze in het wit liepen en dat de hogepriester op een geweldige manier opgetuigd werd met edelstenen. Maar dan lees je ook van profeten. Die droegen een kemelsharen jas, een dure jas. Die kun je nog kopen. Dat noemen ze tegenwoordig een camel (?). Dat is een prachtige bontjas. Maar in het Nieuwe Testament vinden we geen enkel voorschrift voor de dracht van predikanten, zodat we wel geen leërvrijheid hebben als Christelijke Gereformeerden, maar wel kléervrijheid.

En dan is het heel opvallend om te merken in het Nieuwe Testament hoeonopvallend Jezus Zelf gekleed was. Het enige wat er van Zijn kleding staat is dat heel ontroerende, dat Hij een heel kostbare rok droeg, zonder naad, van bovenaf geheel geweven. Maar verder was Hij zo onopvallend gekleed, gemeente, dat er komen een paar Grieken en die vragen aan de discipelen: wij wilden Jezus wel eens zien. En dan was Jezus Zelf zo onopvallend gekleed, dat Jezus aangewezen moest worden. Wie is het nu? Zo onopvallend, dat Johannes de doper moest zeggen: En Hij staat midden onder u. Die gij niet kent. Zo was Jezus volkomen Oosters gekleed en zo mogen wij volkomen Westers gekleed zijn. Maar net zo min als ik - nu laat ik het maar gewoon bij zijn naam noemen - iemand in de kerk verwacht in bromfietskleding, mag u ook niet een dominee verwachten in vacantietskleding. Dat is ook niet in overeenstemming met de aard van de samenkomst. Maar ziende op Jezus kleding mag de kleding van de predikant niet autonoom zijn, maar moet ze theonoom, dat is door God bepaald zijn, met als voornaamste kenmerk van soberheid en eenvoud. Laten we maar gewoon doen.

Maar we gaan naar de eredienst. We komen zo langzamerhand bij de kerk. En nu moeten we niet denken dat het gebouw onverschillig is. We kunnen natuurlijk kerk houden in een varkensschuur of in een fabriekshal en als God het zegent wil Hij daar wonen met Zijn Heilige Geest. Maar God is niet alleen een God van norm, maar ook een God van vorm.

En dan gaat het wel in de eerste plaats om het innerlijk van de zaak, maar ook is God een God van vorm. En toen het eerste Godshuis gebouwd werd, de tabernakel, kwam er ook schoonheid bij te pas. De Heere laat een Godshuis bouwen niet op eigen initiatief, maar dan wordt speciaal Bezaleel onderwezen door de Heilige Geest om schone dingen te maken voor die schone dienst van God.

Het gaat niet alleen om goed, het gaat ook om mooi. Nu kun je natuurlijk ook dat mooie te ver doorvoeren. En dan denk ik aan de Rooms Katholieke kathedralen, die gebouwd zijn van het zweet van de arme man. En de R.K. kerk heeft in haar godsdienst het spoor gevolgd van de tempel van Salomo en de kerk van de Reformatie - onthoudt die twee dingen goed - die heeft teruggesprengd, niet op de tempel van Salomo, maar op de synagoge.

De R.K. kerk dus op de tempel van Salomo, uiterlijk niet alleen, maar ook innerlijk. Paulus als hogepriester, priesters als gewone priesters, diakenen als Levieten. Compleet met alle ceremoniële gewaden, altaren, missen. Het is ten diepste een voortzetting van de Oud-Testamentische tempeldienst en offerdienst, waarbij het offerlam is vervangen door het steeds weer herhaalde offer van Christus. En alle ceremoniën, die we vinden in de R.K. kerk, ceremoniën, die het hart leeg laten, uiterlijkheden, die het innerlijk onberoerd laten.

En het is de verdienste van de Reformatie, dat men ook in de vorm van de eredienst radicaal heeft gebroken met de R.K. traditie en dat in tegenstelling tot de Angelsaksische staatskerk en vele Lutherse kerken, die nog een vrij Rooms uiterlijk hebben.

Ik heb dus gezegd, dat onze kerkdienst, onze eredienst niet teruggrijpt op de tempeldienst, maar op de synagoge. En dan was het Jezus die sprak in de synagoge, altijd maar weer eerst optreden in de synagoge. En dan heeft Paulus dat voorbeeld gevolgd. En zo heeft de synagoge in veel dingen model gestaan voor de Christelijke eredienst.

Wijlen Ds. J. van der Vlies.

Jeugdappèl te Doorn

We willen er nu al even de aandacht op vestigen, dat er D.V. Zaterdag 19 oktober a.s. weer een jeugdappèl zal worden gehouden in "Het Grote Bos" te Doorn.

De leiding berust bij Ds. K. Hoefnagel van Nieuwpoort. Sprekers zullen zijn Ds. P. den Butter van Middelharnis en Ds. H.E. Sterk van Ulrum.

D.V. komen er te zijner tijd nadere mededelingen.

B.

Boekbespreking

Boeken van uitgever Kool b.v.
Postbus 177, 3900 AD Veenendaal,
tel. 08385 - 13978

Ruth de Moabietische door Ds. Joh. van der Poel.

In navolging van anderen heeft deze bekende oud-gereformeerde predikant over het boek Ruth in vervolgstoffen gepreekt. Hij zegt zelf in een van zijn preken: Boaz was een type van Christus, Ruth van de Kerk en Naomi een beeld des Heiligen Geestes. Dit bijbelboek bevat een schat van leringen, onderwijzingen en onderrichtingen.

Ds. Van der Poel is enkele jaren geleden de eeuwige rust ingegaan. Hij had een grote plaats in zijn eigen kerkverband, maar hij had ook daarbuiten zijn vrienden. Hij was goed bespraakt en met liefde bedeed om het heil van zondaren te zoeken. Overal trok hij veel gehoor en veel instemming. Die instemming was soms meer bewondering voor de wijze waarop Ds. Van der Poel preekte dan een inwendige overeenstemming met het Woord des Heeren, dat hij zocht te brengen. Hij deed dat op zijn wijze. Dat blijkt ook uit deze preken. Hij maakt veel uitstapjes en vertelt b.v. hoe het gaat met zijn vrouw, die in die dagen ernstig ziek was en op het gebed, dat de Heere gaf, in het leven gespaard werd. Bij de beoordeling van de preken moeten we er rekening mee houden dat Ds. Van der Poel geen theologische opleiding had gehad. Hij was wel op de leerschool des Geestes. Hij ging al heel jong oefenen.

Ds. Van der Poel heeft in 26 preken het hele boek Ruth behandeld. Het boek telt 369 blz. en kost gebonden f 44,95.

Binnenkort verschijnt:

VERRECHTSING?

Over de situatie in de
Christelijke Gereformeerde Kerken
Anno Domini 1985

door Ds. J. H. Velema

De schrijver besluit zijn "verantwoording" als volgt:
"Niet een wetenschappelijk betoog, maar een dringend woord in de huidige situatie van ons kerkelijk leven, verstaanbaar voor ieder die een beetje kerkelijk meeleeft, gelieve de lezer hier aan te treffen".

Prijs f 9.45 + portokosten

Per briefkaart te bestellen bij
de uitgever:

B.V. DRUKKERIJ "ERICA"
H. VAN WAGTENDONK & ZONEN

POSTBUS 4019 - 1200 LA HILVERSUM

Een bruikbaar idee voor
een familie-bijeenkomst
of herdenkingsdag: met
z'n allen een rit over de
prachtige Veluwe en een
door vakmensen verzorgd
diner of koffietafel in 'IRENE':
gezellig, stijlvol, betaalbaar
en . . . in eigen kring!

HOTEL - REST.

'IRENE'

Fam. Bostelaar
ELSPREET

tel. 05779 - 1236

EEN GEWICHTIG PROBLEEM?

Onze geheel plant-aardige vermageringstabletjes lossen dit probleem volledig op!
Kuur voor een maand
f 20,-

DROGISTERIJ SIKKING

Barrevoetstraat 5,
2011 WL Haarlem
Tel. 023 - 312882/
324606.
Postgiro 190609.

christelijke
leesportefeuille
nederland

een leesmap met een eigen identiteit!

vraag gratis
proefmap aan:

Antwoordnr. 617
7600 WB ALMELO
of bel 05486 - 11940

Uitgeverij
Boekhandel
G. KOOL

Het adres voor
al Uw goede boeken

Stationssingel 50
Tel. 08385 - 13978
Postbus 177
3900 AD Veenendaal

Wel eens op
TEXEL
geweest?

Beslist de moeite waard.
Bos, duinen, zee, vogel-
broedplaatsen,
visgelegenheden, etc.,
en . . . rust.

U kunt op
'DE VERRASSING'
gebruik maken van

volledig pension voor
groot en klein.

Prijzen v.a. f 285,- p.w.
Of u kunt kiezen voor
een bungalow met alle
comfort of sta-caravan.

Voor 60-plussers
speciale voor- en
naseizoenprijzen.

Vraag vrijblijvend onze
kleurenfolder aan.
Tel. 02223-661 of 391.

Een verantwoord adres voor al uw

HUISHOUDELIJKE APPARATEN

- de BESTE merken voor een lage prijs.
(SIEMENS, ESTA, GRAM, LIEBHERR,
MIELE, VELO)
- service en bezorging door heel Nederland.

VINK-WITGOED-WESTBROEK

Dr. Wefferweg 17 - Westbroek - Tel. 03469 - 1459 b.g.g. 1209